



T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
KÜTÜPHANELER VE YAYIMLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Kemalettin Tuğcu
ÇOCUKLARA OKUMAYI SEVDİREN YAZAR

Hazırlayan

Mustafa Ruhi Şirin

KEMALETTİN TUĞCU

ROMANLARININ SOSYOLOJİK ZEMİNİ

Beyhan Kanter*

Giriş

Türk edebiyatındaki yeri çok tartışılan ve çocuk edebiyatı ile ilgili farklı mahfil-lerde adından söz ettiren Kemalettin Tuğcu'nun romanları, toplumun farklı sınıflarına mensup bireylerin yaşam şekillerine ilişkin sosyolojik gerçekliklerden/verilerden müteşekkildir. Tuğcu'nun topluma bakışında ve toplumsal normları ele alışında sosyal tenkitin ve gözlem odaklı bir sosyolojik bakışın etkisi görülmektedir. Tuğcu, roman kişilerini toplumun bizatihi içinden seçtiği gibi yokluklarla, felaketlerle, sıkıntılarla ve sefaletlerle mücadele eden mutsuz, yoksul ve kimsesiz çocukların yaşam sahnelerinden kesitler sunmaktadır. Özellikle toplumun mutsuz ve sefil kesimini romanlarına taşıması, natüralist ve realist bir bakış açısının yansımasıdır. "Tuğcu'nun romanları geniş bir yelpazedeki tip ve vaka çeşitliliği ile çocuklara hayatı tanıtarak, onların toplumsallaşma sürecine katkı sağlar" (Özcan, 2014: 634). Zira romanlarında toplumun farklı kesimlerinden bireylerin yaşam öykülerini ele alan Kemalettin Tuğcu, özellikle özgür ve yetkin düşünebilme yetisine sahip çocuk öznelerin sosyal yaşamdaki konumlarına odaklanır.

Çocukları başkisi seçtiği romanlarını mağduriyet odaklı bir kurgu ile temellendiren Tuğcu; öksüz, yetim, kimsesiz, yoksul, engelli ve evsiz çocukların hayata tutunma çabalarını ve gündelik yaşam pratiklerini sosyolojik bir epistemolojiyle deşifre eder. Söz konusu çocukların çevreleriyle kurdukları gerilimli ilişkiler de hem psikolojik hem de toplumsal bir düzlemde betimlenir. Özellikle acıma ve merhamet duygularını harekete geçiren santimental anlatım tarzı, Tuğcu'nun romanlarının genel karakteristiğini oluşturmaktadır. Bununla birlikte yazar, ekonomik sıkıntıları ve imkânsızlıkları da toplumun alt tabaka sınıfına mensup çocukların duyarlıklarını yansıtan bir üslupla romanlarına taşır.

* Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi.

Sosyal Sınıf Fenomenolojisi: Yoksulluk

Kemalettin Tuğcu'nun romanlarında yoksul çocuklar, içinde buldukları sosyal sınıf dolayısıyla çocukluk ile yetişkinlik arasındaki süreci layıkıyla yaşayamayan mutsuz ve ezilmiş tipler olarak yer almaktadır. Değersizleştirilmiş, ötekileştirilmiş ve sınırlandırılmış bireyler olarak sosyal yapıya uyum sağlamaya çalışan bu çocuklar için yaşam ve çalışma aynileşmiştir. Toplumun “mutlu azınlığı”nın gerisinde kalan çocukların sefaletle şekillenen ontik kaygıları ve güvenlik arayışları, Tuğcu romanlarında trajik ve karamsar bir perspektifle yansıtılır. Ancak Kemalettin Tuğcu'nun romanlarındaki çocukların “sosyal aktör” olarak yaşamın içinde aktif bir yer edindikleri görülmektedir.

Kemalettin Tuğcu, toplumsal yapının sosyo-ekonomik bakımdan alt tabakasını oluşturan bireylerin yoksullukla mücadelelerini ve trajikleşen yaşamlarını sosyal pratiklerle birlikte ele aldığı gibi çocuk kahramanların bedensel ve ruhsal gelişimlerdeki aksaklıkları, okuru karamsarlığa sevk eden melodramatik bir duygu tarzıyla dile getirir. Bununla birlikte Tuğcu'nun bilinçli bir tavırla hareket eden çocuk kahramanlarının zorluklara karşı mücadeleleri, umudun yitirilmemesi gerektiğine ve toplumsal yapı içinde manevi değerlerin hâlâ geçerliliğini koruduğu gerçekliğine ilişkin iyimser bir algı da oluşturmaktadır. Nitekim *Küçük Gazeteci* romanında ailesinin geçimine katkıda bulunmak gayesiyle gazete satan bir çocuğun suçsuz yere hapse düşen babasını kurtarmak için verdiği uğraşlar bu çerçevede değerlendirilebilir.



Kemalettin Tuğcu'nun çocuk kahramanlarının sefaletten kurtulmaları hem emek gücüne ilişkin bir gayretle hem de yardımsever, fedakâr ve bilge insanların himayeleriyle söz konusudur. *Güzel Bir Gün* romanında annesiz ve babasız bir çocuk olan Selim, çalışarak fakirlikten kurtulduğu gibi çevresine yardım ederek onların da yaşamsal koşullarını değiştirir. Yazar, maddi imkânların paylaşılmasından yana bir tavır sergileyen bireylerin mütevekkil duruşlarını sosyal olgularla birlikte ele aldığı gibi kötülüğün karşısına iyiliği, zulmün karşısına merhameti çıkarır. Böyle bir tavır, toplumda-

ki yoksul bireylerin korunmasını içeren kolektif bir dayanışmayı içerir. Zira “bireysel zaafılar, menfi temayüller, talihsizlik ya da yapılan hatalar yüzünden yoksullaşma olasılığını en aza indirecek şekilde değiştirme görevi kolektiviteye aittir” (Simmel, 2009: 171). Bu çerçevede Kemalettin Tuğcu'nun romanlarında sınıf çatışması yer almasına karşın zengin sınıfa mensup merhametli bireylerin çevrelerine karşı duyarlı bir yaklaşım geliştirdikleri görülmektedir. Yazar, dayanışma ve fedakârlık olgularını da duyarlı bireylerin varlığı aracılığıyla ön plana çıkarır.

Köyden kente göç sorunsalını ele aldığı romanlarında kente göç eden ailelerin karşılaştıkları güçlükleri ve uyum sorunlarını anlatan Kemalettin Tuğcu, sosyal değişimin yol açtığı travmaları da insanların bencilleşmeleri ve etraflarına karşı duyarsızlaşma-



ları çerçevesinde ele alır. Yazar, kent yaşamında tutunmaya çalışan köylülerin, geride bıraktıkları çocuklarını, ailelerini unutmalarını, kendi yaşam kaygıları arasında savrulmaları ve benlik yitimine uğramaları noktasında dillendirir. Köyden kente göçün etkilerini anlattığı *Bir Ocak Söndü* romanının başlığı dahi dağılan bir ailenin yaşamına ilişkin göndergeler içermektedir. Bu noktada yazar “daha çok yoksulluğun kentli karakterine” (Özensel, 2012: 375) vurgu yaparak kent-sel düzen içinde boğulan ailelerin yaşam koşullarını gözler önüne serer. Özellikle köylerden gelip kentlerin gecekondu mahallelerine yerleşen bireylerin açmazları ve hayata tutunma çabaları, Tuğcu’nun romanlarında işlediği konulardan biridir. Nitekim *Köyde Unutulanlar* romanında, köylerinden kopup gelen bireylerin karşılaştıkları güçlükleri, kent yaşamının dayatmaları bağlamında dile getirir.

Kemalettin Tuğcu’nun romanlarında sosyal sınıf atlayan ve yoksulluktan zenginliğe geçen ailelerin geçmişlerini unutmadıkları ve çevrelerindeki insanlara yardım etmeyi bir görev saydıkları görülmektedir. Zira Tuğcu, “kahramanlarının onurunu hep korur. Çevrenin onları bozmasına izin vermez.” (Tuğcu, 2004: 208). Örneğin *Mirasyediler* romanında, mirasa konarak zenginleşen yoksul bir aile, ellerine geçen imkânları sadece kendi yaşamları için değil aynı zamanda ihtiyacı olan insanlar için de seferber ederek “kendilik değerleri”ni yitirmediklerini gösterirler.



Toplumsal Anominin İlk Basamağı: Öksüzlük-Yetimlik

Tuğcu’nun romanlarında aile içi huzursuzluk ve gerilim, genellikle aile içine sonradan sızan üvey anne ya da üvey babaların baskılarına maruz kalan çocukların bireysel trajedilerini ve sosyal travmalarını yansıtıcı bir tarzdadır. Aile içinde uyumun bozulması ve şiddet içerikli davranışlar da özellikle üvey anne ya da baba tarafından gerçekleştirilmektedir. Böyle bir şiddete maruz kalmak “çocuğun yaşama hakkını etkileyerek varlığını sürdürmesini engellediği gibi, çocukların doğal, zihni ve fiziki kapasitelerinin en yüksek gelişme düzeyine ulaşabilmesini de olumsuz yönde etkileyebilir” (Şirin, 2007: 92). Bu bağlamda romanları mutlu sonla bitse bile yazar, fiziksel ve psikolojik şiddet gören çocukların trajedisini ve melodramatik yaşamlarını çocukluklarının tüketilmesi, hiçe sayılması ya da ertelenmesi noktasında dile getirir. Ancak çevreleri tarafından aşağılanan, hakir görülen bu çocuklar toplumsal yapı içinde kötülükle beraber iyilikle de karşılaşır ve toplumsal değerleri yitirmeyen rol model bireylerin himayeleri sayesinde yeni bir yaşam kurgulama fırsatı bulurlar. Bu bağlamda Tuğcu’nun romanlarında kötücül davranışlar sergileyen zalim ve acımasız karakterlerin yanı sıra iyilik

yaparak kendilik bilinçlerini gerçekleştiren müspet bireyler de karşımıza çıkmaktadır. Zulüm ve kötülük karşısında insancıl değerlerle varlık alanı oluşturan bu bireylerin varlığı, çocuklar ve yetişkinler arasında sağlıklı bir iletişim kurulabileceğine ilişkin sosyal mesajlar içermektedir.

Küçük Serseri romanında, Erol adlı yetim bir çocuğun hayata tutunma çabası sokaklardaki çeteleşmelerin betimlendiği sosyolojik gerçekliklerle birlikte irdelenmektedir. Mutlu bir çocukluk yaşayan Erol'un babasının ölümüyle birlikte yaşam biçiminin değişime uğraması, üvey baba zulmü ve şiddet eksenli olaylar çerçevesinde anlatılmaktadır. Romandaki çocuk karakterin bireysel macerası, üvey babanın varlığıyla sekteye uğrar ve Erol, zorlu bir yaşam kavgasının içine girer. Ancak romanın sonunda yardımcı kişinin/Tahir Baba'nın desteğiyle ertelenmiş huzurunu ve annesini yeniden kazanan Erol, Tuğcu'nun romanlarındaki mutlu sona ulaşan çocuk kahramanlardan birini örnekler. Bu bağlamda romanda sıkıntıları aşmak ve huzura kavuşmak için verilen ruhsal ve bedensel mücadeleler, mutlu sona ulaşmayla birlikte anlam kazanır. Bu çerçeveden Tuğcu'nun romanlarına bakıldığında zaman Campbell'in "Kahraman'ın Sonsuz Yolculuğu"nda vurguladığı unsurları da görmek mümkündür. Tuğcu'nun roman kişileri mitik değil sosyolojik karakterler olmalarına rağmen bilinmeyen alanlarda gezinmeleri ve birtakım sosyal sınavlara maruz kalmaları bakımından "eşiği" geçen kahramanlar olarak nitelendirilebilirler.



Kemalettin Tuğcu'nun çocuk romanlarında yaşama ilişkin birtakım sınavlardan geçmek ve bu sınavların sonunda mutlu sona ulaşmak genel bir karakteristik olarak dikkat çekmektedir. *Köyden Gelen Kız* romanında babasız bir çocuk olan Gülçiçek'in köydeki öğretmenin desteğiyle İstanbul'a gitmesi, burada karşılaştığı sıkıntılar, değersizleştirilerek aşağılanması ve ötekileştirilmesi bir sınavlar silsilesi olarak düşünülebilir. Yetim kızın zorluklara katlanarak öğretmen olarak köyüne geri dönmesini toplumsal veriler çerçevesinde kurguya dâhil eden Tuğcu, toplumun ötekine bakışını Gülçiçek şahsında anlatırken kent yaşamında ötekileştirilen,

aşağılanan Gülçiçek'in yaşadığı psikolojik şiddeti, tüm çıplaklığıyla gözler önüne sermektedir. Ancak yazar, sadece zalimlikleriyle ön plana çıkan bireyleri değil ahlaki sorumluluk bilinciyle hareket eden yardımsever, fedakâr ve merhametli bireyleri de toplumsal yapının bir gerçekliği olarak eserlerine alır. Bu tür davranışlar, Tuğcu'nun pek çok romanında karşımıza çıkan yardımcı/bilge kişilerin ahlaki değerleri aracılığıyla sunulur. Nitekim öksüz ya da yetim çocuklara yardım eden insancıl kişilerin ortak özellikleri, toplumsal bir sorumluluğu içselleştirmeleridir. Böyle bir sorumlulukla





toplumsal yapıdaki bozuklukları kişisel çerçevede inşa etmeye çalışan yardımsever bir birey *Küçük Hanım* romanında da yer almaktadır. Söz konusu romanda öksüz ve yetim bir kız çocuğunu evlat edinen ve onu topluma “küçük hanım” olarak kazandıran emekli bir pašadır. Hacıbabası romanında annesinin ölümünden sonra babasıyla İstanbul’a gelen ve pek çok toplumsal şiddete maruz kalan Engin’e sahip çıkan *Hacıbabası* ve *Küçük İşportacı* romanında yetim bir çocuk olan Nazmi ile annesini himaye eden Halit Bey gibi yardımsever bireylerin varlığı, Tuğcu’nun toplumdan umudunu kesmesiyle ilintilendirilebilir. *Parktaki Adam* romanında da öksüz ve yetim bir çocuk olan Erol’u sokaklardaki hayatından kurtaran yaşlı adam, yardımsever birey olarak dikkat çekmektedir.

Kemalettin Tuğcu’nun romanlarında “ahlaki görev güdülere” (Bauman, 2014: 152) ile hareket ederek hayata zor şartlarda başlayan çocukların yardımına yetişen kurtarıcı bireylerin yer alması, sosyal sorumluluk ilkesine yönelik toplumsal vurguları içermektedir. Yazar söz konusu vurguları, toplumsal değerler ve etik kodları içeren bir “bilinç” çerçevesinde yansıtır. *Küçük Erkek* romanında da hem öksüz hem yetim kalan bir çocuğun babasından kalan mirası alıncaya kadar verdiği mücadeleler ve yanlarına sığındığı Cemal ile annesine yardımcı olması, toplumsal yaşamın ahlaki kodlarına ilişkin vurguları içerir.



Toplumsalın Dışına İtilen ‘Atık Özneler’: Suçlular



Kemalettin Tuğcu, romanlarında suçlu bireylere yer verirken suç olgusunu sadece psikolojik bir sorun olarak değil aynı zamanda toplumsal yapıyla ilişkilendirerek de ele alır. Bu çerçevede onun romanlarında toplumsalın dışına itilen ve suç işlemek zorunda kalan bireylerin pişmanlıkları, içlerindeki insan sevgisi aracılığıyla gerçekleşir. *Adam ve Çocuk* romanında hapisneden çıkan bir bireyin fidye için kaçırdığı çocuğu, çocuğun kendisine karşı sevgisi sayesinde ailesine teslim etmesi ve tutuklanmayı göze alması, suçluların da sevgiyle doğru yolu bulacaklarına ilişkin bir tezi içermektedir. *Adam ve Çocuk* romanındaki olaylar, toplumla gerilimli ilişkiler kuran suçlu öznelerin de sosyal yaşamda kabul gören davranışlar sergileyebileceklerini örnekendirir.



Toplumsal yaşam içinde suçlu olarak etiketlenen bireylerin iyilik ve sevgi aracılığıyla sosyalleşebilecekleri tezini özellikle çocuk kahramanları üzerinden dile getiren Tuğcu, toplumsal düzenin sevgi, yardımlaşma, fedakârlık ve merhamet gibi insani olgularla sağlanabileceği düşüncesini yansıtır. Bu amaçla suç işlemiş ya da toplum tarafından haksız yere suçlanmış bireylerin engellenmişliklerinin ve ‘atık’laştırılmasının karşısında durur. *Baba Evi* romanında, suçsuz olduğu hâlde bir trafik kazasına yol açtığı gerekçesiyle sekiz yıl hapis yatan ve toplum tarafından etiketlenen Kenan Bey, müspet bir karakter olarak çizilir. Ait olduğu toplumun değer yargılarını benimseyen ve kültürel belleğini muhafaza eden Kenan Bey, Tuğcu’nun kendi görüşlerini emanet ettiği romantik roman kişilerinden biri olarak karşımıza çıkar. Mahkûm olduğu sürede karısının kendisinden ayrılmak istemesi, suçlu olarak etiketlenen bireylerin ötekileştirilmesini örneklendirir.



Özellikle sokaklarda, toplum tarafından onaylanmayan bir yaşam süren bireylerin suça yatkın olabilecekleri düşüncesi de Kemalettin Tuğcu’nun romanlarında eleştirilen durumlardan birisidir. Zira onun romanlarında sokakları mesken tutmak zorunda kalan kimsesiz çocukların asil bir duruş sergiledikleri görülür. Toplumun, evsiz bireylerin suç işleyeceklerine ilişkin ön yargısı da bu çerçevede eleştirilir. *Eskicinin Köpeği* romanında *kopuk* olarak adlandırılan ve sokaklarda yaşayan Arif’in bir hırsızlık olayından dolayı suçlanması yazarın bu tezini güçlendirir. İşlemediği bir suçun cezasını çekmek zorunda kalan Arif’in toplumsalın dışına itilmesine

engel olanlar ise mesken tuttuğu sokağın esnafıdır. Yazar, Arif’e sahip çıkan mahalleliler aracılığıyla bütün insanların kucaklanması gerektiğini vurgular.

Romantik bir yaklaşımla iyileri ödüllendirip kötülerini cezalandıran Tuğcu, suçluları da iki kategoriye ayırır. Yaptıklarından pişman olanlar ve umarsızca suç işlemeye devam edenler. Birinci kategoriye girenlerin “atık” özne hâline getirilmelerinin yerine topluma kazandırılmaları gerektiğini yansıtan yazar, ikinci kategoriye giren suçluların ise cezalarını bulacakları düşüncesini pekiştirir. *Bir Garip Kızcağz* romanında, Gülçin adlı çocuğu kaçıranların cezalarını çekmesi, yazarın suç işleyenlerin cezalarını çekecekleri görüşünü destekler niteliktedir.

Sonuç

Romanlarında sorunlu bir çocukluk süreci geçiren çocukların yaşamsal süreç içindeki deneyimlerini irdeleyen Tuğcu, sosyal yapı içindeki aksaklıklara ve sosyal gerçekliklere odaklanır. Yazarın odaklandığı bu aksaklıklar, aileden başlayarak topluma doğru yayılma gösteren birtakım olumsuz ve gerilimli davranışları içermektedir. Yazar, çocuk odaklı ele aldığı şiddet, gerilim, çatışma, ihmal edilmişlik, terk edilmişlik, yoksulluk, işsizlik gibi sorunları, sosyal tenkit bağlamında romanlarına taşır. Ancak Kemalettin

Tuğcu'nun romanlarında yoksulluk ve sosyal eşitsizlik sorunu ideolojik ve politik bir çerçevede ele alınmaz. Maddi imkânsızlık ve sefaletle boğuşan çocukları sosyal çevreleri ile birlikte betimleyen yazar, acıma ve merhamet duygularını harekete geçiren melankolik ve dokunaklı bir anlatım kullanır.

Toplumsal yapı içindeki gerçeklikleri psikolojik bir süzgeçten geçirmeden, sadece gözlemlediği şekilde, çocuk okurlarıyla buluşturan Kemalettin Tuğcu, bakışını özellikle yoksul ve mutsuz çocuklara çevirmiştir. Yazar, toplumsal yapıdaki yaşamsal güçlükleri dile getirirken “erken gelişmiş” ve “yetişkin sorumluluğunu yüklenmiş” güçlü çocukların ruh dünyalarındaki çatışmaları ve gerilimleri yansıtır. Tuğcu, söz konusu mutsuz ve huzursuz çocukların yaşamsal deneyimlerini toplumsal etkenlerle birlikte ele alır. Ancak Tuğcu'nun romanlarındaki çocukların olgun ve bilinçli tavırlarıyla yaşam mücadelesi içinde kazanan taraf olmayı başarmaları, umudun canlı tutulması gerektiği düşüncesini yansıtıcı biçimdedir.

Kaynakça

- Bauman, Zygmunt (2014). *Sosyolojik Düşünmek* (çev. Abdullah Yılmaz) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Özcan, Nezahat (2014). “Bir Vicdan Muhasebecisi Kemalettin Tuğcu” *Türk Dili, Çocuk ve İlk Gençlik Özel Sayısı*. S.756, s.s.631-637.
- Özensel, Ertan (2012). “Kentleşme ve Suç”, *Kent Sosyolojisi*, Ankara: Hece Yayınları. s.365-378
- Simmel, George (2009). *Bireysellik ve Kültür* (çev. Tuncay Birkan) İstanbul: Metis Yayınları.
- Şirin, M. Ruhi (2007). *Çocuk Edebiyatı Kültürü*, İstanbul: Kök Yayıncılık.
- Tuğcu, Nemika (2004). *Sırça Köşkün Masalcısı Kemalettin Tuğcu'nun Yaşam Öyküsü*, İstanbul: Can Yayınları.